

Η στήλη «ΘΕΜΑΤΑ» θα δημοσιεύει επιστημονικά άρθρα, πρωτότυπες εργασίες,

Η έννοια της Εθνικής Βιβλιοθήκης*

Ο γενικός ορισμός της έννοιας Εθνική Βιβλιοθήκη δεν είναι κάτι τόσο απλό εάν σκεφτεί κάποιος την ποικιλία των τύπων των ιδρυμάτων τα οποία φέρουν αυτόν τον τίτλο διεθνώς.

Η ποικιλία προέρχεται από την ύπαρξη ιδρυμάτων διαφορετικών μεγεθών, με διαφορετικούς ρόλους, λειτουργίες, σύνθεση καθώς και βάθος προσφερομένων υπηρεσιών. Επιπλέον, καθώς νέες ιδέες και αντιλήψεις, μαζί με την εφαρμογή νέων τεχνολογικών μεθόδων, υιοθετούνται κάθε παραδοσιακός ορισμός μοιραίως αδυνατεί να αποδόσει πλήρως την τρέχουσα άποψη για το τι είναι μια εθνική βιβλιοθήκη.

Ήδη από το 1958, κατά την διάρκεια του *Symposium on National Libraries in Europe*¹, η έμφαση δόθηκε στην προσπάθεια να καθορισθούν και αναλυθούν ο ρόλος, οι λειτουργικές αρμοδιότητες κ.λπ. των εθνικών βιβλιοθηκών παρά να δοθεί ένας αποδεκτός από όλους ορισμός.

Ο K.W. Humphreys βασίστηκε σε αυτή την προσέγγιση και έγραψε το 1964 και 1966 δυο από τα πιο αξιολογικά και γνωστά άρθρα για το υπό εξέταση θέμα².

Αυτό που δίνει σήμερα μεγάλο ενδιαφέρον σε αυτά τα άρθρα είναι ότι μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά των απόψεων που επικρατούσαν εκείνη την εποχή στην πλειοψηφία των σχετικών με το θέμα επιστημόνων: ισχυράχιστον του ανεπτυγμένου κόσμου.

Το γεγονός ακριβώς ότι η οπτική γωνία των άρθρων αυτών δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις χώρες οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνονται στις ανεπτυγμένες, κυρίως διότι δεν λαμβάνει υπ' όψη τις ιδιομορφίες τους³, περιορίζει την δυνατότητα να αποτελέσουν ένα γενικό οδηγό για τον σχεδιασμό της πολιτικής μιας εθνικής

βιβλιοθήκης σε μια αναπτυσσόμενη χώρα.

Σε ένα πρόσφατο άρθρο του (1981) ο M.B. Line επανεξετάζει τις καθιερωμένες αντιλήψεις για το θέμα εθνική βιβλιοθήκη⁴.

Κατά την αντίληψή του αυτό που πρωτίστως ενδιαφέρει είναι, όχι η ύπαρξη μιας εθνικής βιβλιοθήκης σε μια χώρα, αλλά η ικανοποίηση των εθνικών βιβλιοθηκονομικών και πληροφοριακών αναγκών της χώρας αυτής. Με την έννοια «εθνικών» εννοεί αυτές τις βιβλιοθηκονομικές και πληροφορικές ανάγκες οι οποίες εμφανώς δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν από τοπικές βιβλιοθήκες, αλλά είναι ανάγκη να αντιμετωπίζονται ενιαία σε εθνικό επίπεδο.

Άρα πρώτο μέλημα εμφανίζεται η ανάγκη να ερευνηθούν οι εθνικές βιβλιοθηκονομικές και πληροφοριακές ανάγκες της κάθε χώρας και κατόπιν να προσδιορισθεί το πώς θα καλυφθούν αυτές οι ανάγκες.

Η προσέγγιση αυτή εμφανίζεται ως η πλέον κατάλληλη για κάθε αναπτυσσόμενη χώρα διότι ο σχεδιασμός της εθνικής της βιβλιοθήκης (εφ' όσον η ύπαρξη μιας βιβλιοθήκης αποκλειστικά ως εθνικής θεωρηθεί αναγκαία) θα είναι τέτοιος που να καλύπτει τις εθνικές της ανάγκες και όχι μια απομίμηση -συνήθως ανεπιτυχής- πρότυπων από μια ή και περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες.

Επίσης αυτή η προσέγγιση επιτρέπει να ενταχθεί σωστότερα ο σχεδιασμός της εθνικής βιβλιοθήκης μέσα στον σχεδιασμό ενός εθνικού συστήματος βιβλιοθηκών ο οποίος με την σειρά του θα πρέπει να είναι εναρμονισμένος με το εκάστοτε εθνικό σχέδιο κοινωνικής, οικονομικής, τεχνολογικής, κ.λπ. ανάπτυξης της χώρας.

Δηλαδή, θα πρέπει να γίνει αποδεκτό

ότι η ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, συμπεριλαμβανομένης και της εθνικής, δεν είναι αυτοσκοπός αλλά πρέπει να γίνεται για να υπηρετήσει πλατύτερους σκοπούς, όπως αυτοί καθορίζονται κάθε φορά σε κάθε χώρα.

Η αντίληψη αυτή είναι εμφανής τόσο σε αναφορές και πρακτικά συνεδρίων της Unesco όσο και σε άλλες σχετικές εργασίες⁵.

Για παράδειγμα, άλλη έμφαση πρέπει να δοθεί από μια αναπτυσσόμενη χώρα στο σχεδιασμό της διακίνησης σε εθνικό επίπεδο του ζητούμενου από την εθνική βιβλιοθήκη υλικού, εφ' όσον δεν υπάρχει ουσιαστική βιβλιοθηκονομική υποδομή στην οποία θα μπορούσε να στηριχθεί αυτή η διακίνηση, από ότι σε μια αναπτυσσόμενη χώρα, όπου υπάρχει η υποδομή για ένα εθνικό δίκτυο βιβλιοθηκών το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί, εφ' όσον οργανωθεί καταλλήλως, σαν το κανάλι διακίνησης υλικού σε εθνικό επίπεδο. Στις δυο προηγούμενες περιπτώσεις δεν μπορεί παρά ο ρόλος μιας εθνικής βιβλιοθήκης να είναι διαφορετικός ώστε να επιτευχθεί και στις δυο περιπτώσεις το ίδιο αποτέλεσμα.

Μια, έστω και σύντομη συγκριτική εξέταση των πιθανών αναγκών στις αναπτυσσόμενες και στις αναπτυγμένες χώρες δείχνει καθαρά την διαφορά των προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζει ο κάθε τύπος χώρας πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι αναγκαίος ο ξεχωριστός σχεδιασμός στην κάθε περίπτωση και όχι η αναπαραγωγή επιτυχημένων προτύπων τα οποία είναι αμφίβολο εάν θα επιτύχουν μέσα σε διαφορετικές συνθήκες. Φυσικά οι γνώσεις, θεωρητικές και πρακτικές, των αναπτυγμένων χωρών δεν θα πρέπει ουδόλως να αγνοηθούν, η χρήση τους όμως, κυρίως σαν πρότυπα, θα

πρέπει να γίνεται με πρώτο κριτήριο την συμβολή που αναμένουμε να έχουν στην κάλυψη των ιδιόμορφων αναγκών της κάθε χώρας.

Σήμερα, στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες το κύριο ενδιαφέρον των βιβλιοθηκονομικών κύκλων είναι η ανάπτυξη σύγχρονων βελτιωμένων μεθόδων ευρετηρίασης σε βάθος για την ταχύτερη και πληρέστερη ανεύρεση πληροφοριών κατ' αρχήν σε μορφή βιβλιογραφικών αναφορών κ.λπ., δηλαδή η παροχή υπηρεσιών τεκμηρίωσης όπως επεκράτησε να αποκαλούνται. Η ανεύρεση του υλικού αυτού καθ' εαυτού, η οποία λογικά ακολουθεί την προηγούμενη φάση, εμφανίζεται σαν μικρότερο πρόβλημα εφ' όσον ήδη υπάρχει ευρύ δίκτυο καλά οργανωμένων βιβλιοθηκών και σε διεθνές επίπεδο καθώς και τα κατάλληλα βιβλιοθηκονομικά εργαλεία (π.χ. συλλογικοί κατάλογοι) για την κάλυψη κάθε ζήτησης. (Συστήματα συνδυασμού των δυο προηγούμενων φάσεων ήδη έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται).

Στις αναπτυσσόμενες χώρες το δεύτερο πρόβλημα είναι οξύτατο εφ' όσον λείπει η υποδομή που θα επέτρεπε το ξεπέρασμα του και σε τελική ανάλυση την ολοκλήρωση της εξυπηρέτησης του χρήστη τον οποίο το μόνο που στην ουσία τον ενδιαφέρει είναι το υλικό που περιέχει αυτές καθ' εαυτές τις πληροφορίες που αναζητά (μονογραφία, άρθρο περιοδικού, ταινία, εφημερίδα κ.λπ.).

Η συλλογή της εθνικής παραγωγής είτε σε μορφή βιβλίων κ.λπ. είτε ταινιών, φωτογραφιών κ.λπ. είναι μια εξ ίσου σοβαρή ανάγκη τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η διαφορά στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει στο εύρος του υλικού που θα πρέπει να καλυφθεί. Στις αναπτυσσόμενες χώρες το μεγαλύτερο μέρος της φιλολογικής παραγωγής εμφανίζεται εγγράφως, στις αναπτυσσόμενες χώρες όμως η προφορική παράδοση είναι ακόμη ζωντανή και η σημασία της ιδιαίτερα σημαντική. Άρα στις αναπτυσσόμενες χώρες θα πρέπει να δοθεί η δέουσα έμφαση και στην καταγραφή και συγκέντρωση της προφορικής παράδοσης ώστε να συγκεντρωθεί ένα «εθνικό αρχείο εικόνων και ήχων» το οποίο

θα αποτελέσει μια ανεκτίμητη πηγή πληροφοριών στο μέλλον. Συγχρόνως η ανάγκη έκδοσης παραλλήλως και των πρωταρχικών βιβλιοθηκονομικών εργαλείων όπως η τρέχουσα αλλά και η αναδρομική εθνική βιβλιογραφία, συλλογικοί κατάλογοι κ.λπ. είναι αυταπόδεκτοι.

Η συγκέντρωση υλικού σχετικού με την χώρα ή που ενδιαφέρει την χώρα έχει επίσης μεγάλη σημασία. Στις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχουν τομείς όπου ολόκληρη η φιλολογία είναι ξένη ως εκ τούτου κάθε ενημέρωση αναγκαστικά εξαρτάται από την ανάπτυξη συλλογών στα σχετικά θέματα η οποία θα προέρχεται από το εξωτερικό. Αυτή η ανάγκη είναι δυνατόν όλο και περισσότερο να καλύπτεται με την διεθνή συνεργασία, όμως ο άμεσος έλεγχος με την μορφή της βιβλιοθηκονομικής επεξεργασίας και διακίνησης του υλικού δεν πρέπει να υποτιμηθεί.

Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής επίσης διαφέρουν μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών. Συνήθως οι αναπτυσσόμενες χώρες αντιμετωπίζουν το ουσιαστικό πρόβλημα του αναλφαβητισμού ενώ οι αναπτυσσόμενες επιδιώκουν την ποιοτική βελτίωση του πολιτιστικού επιπέδου του λαού π.χ. διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού. Αντίστοιχα επηρεάζονται και οι βιβλιοθηκονομικές και πληροφοριακές ανάγκες. Επίσης η επιδίωξη για εκσυγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής πιέζει ιδιαίτερος φορτικά τις αναπτυσσόμενες χώρες, να επιμορφώσουν το εργατικό δυναμικό τους με στόχο τόσο την ανάπτυξη των νέων μεθόδων όσο και την εξασφάλιση της συνέχισης της δυνατότητας απασχόλησης του εργατικού δυναμικού αφού με τα νέα δεδομένα είναι δύσκολο η βασική εκπαίδευση να καλύπτει τις ανάγκες των εργαζομένων εφ' όρου ζωής.

Τέλος, ο προγραμματισμός και ο συντονισμός ενός Εθνικού Συστήματος Πληροφόρησης και η ανάπτυξη συνεργασίας είναι αναγκαίες για την σωστότερη και πληρέστερη κάλυψη των εθνικών βιβλιοθηκονομικών και πληροφοριακών αναγκών. Στις αναπτυσσόμενες χώρες με τον προγραμματισμό και τον συντονισμό πρέπει να αντιμετωπισθούν ορισμένες ουσιαστικές δυσκολίες όπως η έλλειψη επαρκώς εξει-

δικευμένου και έμπειρου προσωπικού για την στελέχωση των βιβλιοθηκών, ολιγάριθμες βιβλιοθήκες μη ορθολογικά κατανομημένων σε εθνικό επίπεδο. Τέτοια προβλήματα δεν απασχολούν τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Με την συνεργασία εθνική και διεθνή είναι δυνατόν έως ένα βαθμό να εξοικονομηθεί προσωπικό το οποίο μπορεί να απασχοληθεί σε διαφορετικές δουλειές, από το να επεξεργάζεται π.χ. το ίδιο υλικό σε διάφορα μέρη. Παράλληλα είναι δυνατόν να επιτευχθεί και χρηματική οικονομία.

Η προηγούμενη εξέταση του θέματος εθνική βιβλιοθήκη παρουσιάζει με συντομία ένα τρόπο θεώρησης του προβλήματος ο οποίος θέτει την έρευνα και ανάλυση των βιβλιοθηκονομικών και πληροφοριακών αναγκών μιας χώρας ως πρωταρχικό παράγοντα για τον σχεδιασμό μιας εθνικής βιβλιοθήκης. Ακόμα υποστηρίζεται ότι οι ανάγκες από χώρα σε χώρα και ιδιαίτερος μεταξύ των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών είναι διαφορετικές και κατά συνέπεια και ο τύπος εθνικής βιβλιοθήκης και ιδιαίτερος ο ρόλος της θα πρέπει να είναι διαφορετικός σε κάθε περίπτωση.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Unesco. National Libraries: their problems and prospects. Symposium on National Libraries in Europe, Vienna, 8-27 September 1958. Paris: Unesco, 1960.

2. Humphreys, K.W. The role of the National Library: a preliminary statement. *Libri*, vol. 14 (4), 1964, p. 356-368. Humphreys, K.W. National Library Functions. *Unesco Bulletin for libraries*, vol. 20 (4), July - Aug. 1966, p. 158-169.

3. Kesavan, B.S. The concept of the National Library as a Network Institution and as a National Documentation Base. *Timeless Fellowship*, vol. 12, (1978-79), p. 1-15.

4. Line, M.B. The role of National Libraries: a reassessment. *Libri*, 30 (1), Mar. 1980, p. 1-16.

5. Unesco. Regional seminar on the development of National Libraries in Asia and the Pacific area, Manila, Philippines, 3-15 February 1964. *Unesco Bulletin for libraries*, vol. 18 (4), 1964, p. 149-164. Unesco. Meeting of experts on the national planning of library services in Latin America, Quito, 7-14 February 1966. *Unesco Bulletin for libraries*, vol. 20 (6) 1966, p. 287-298.

Unesco. Meeting of experts on the national planning of library services in Asia, Colombo, Ceylon, 11-19 December 1967. Paris: Unesco, 1968. (COM- /CS/190/6).

Unesco. Expert meeting on national planning of documentation and library services in Africa, Kampala, Uganda, 1970. Paris: Unesco, 1971.

National library and information services: a handbook for planners. Edited by C.V. Penna, D.J. Foskett, P.H. Sewell. London: Butterworths, 1977. p. 48.

Γιώργος Σκρέτας

* Εκτενέστερη ανάλυση στην εργασία:

G. Skretas

The concept of a National Library for Greece
London, 1982.

Ο συν. Γ. Σκρέτας είναι καθηγητής Βιβλιοθηκονομίας
στα ΤΕΙ Αθηνών.